

УДК 316.344.42:32(497.
11+497.16+497.4/7)

Примљено: 05.10.2010.

Прихваћено:
15.12.2010.

Прегледни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 9

Број 3/2010.

стр. 367-388

*Јован Базић**

ПОЛИТИЧКЕ ЕЛИТЕ У ДРЖАВАМА НАСТАЛИМ ИЗ БИВШИХ РЕПУБЛИКА СФРЈ - ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ

Резиме

У овом раду је компаративном анализом обухваћен састав институционалне структуре политичких елита у државама насталим из бивших република СФРЈ. Анализом су обухваћени актуелни председници република, чланови парламената и чланови влада. Основни циљ у овом раду јесте сагледавање нивоа, врсте и карактера образовања припадника политичких елита. Посебна пажња се посвећује члановима влада, јер је основна претпоставка да образовни профил њиховог састава треба да буде најкомпетентнији за вршење власти. Са тог становишта, из ове анализе се могу формулисати две значајне оцене. Прва је да међу члановима влада има доста људи чије образовање и радно искуство нису ни у каквој функционалној вези са пословима које врше у влади; и друга, запажену улогу имају млади високо образовани људи који су се школовали у време распада СФРЈ и настанка њихових држава, а многи међу њима су били у иностранству на стручним усавршавањима или различитим курсевима политичке обуке. Даљим сагледавањем њиховог образовања и политике коју заступају, могу се тражити одговори на различита политичка питања.

* Учитељски факултет, Призрен - Лепосавић

Кључне речи: политичке елите, образовање, бивше републике СФРЈ

Уводне напомене

Елите у постсоцијализму конституисале су се у процесима великог преображаја комунистичких држава источне Европе крајем 20. века у неолиберална друштва, уз истовремени процес распада комунистичких федерација и стварања националних држава на њиховим рушевинама. Кроз те процесе, уз одређене специфичности и грађански рат, прошла је и Југославија. Из њеног састава створено је шест држава, које су настале углавном сецесијом република. Оне су различите по многим особинама: етничком саставу, конфесионалној припадности, економској развијености, уређењу, степену транзиционих промена и укључености у међународне структуре. Све се то одразило на политичке установе и процесе у њима, особито на политичке елите.

Политичке елите су институционални састави који поседују највише политичке моћи и који су у позицији да управљају јавним пословима и реализују своју вољу помоћу државне власти. Оне имају статусну моћ и сконцентрисане су у кључним државним установама: председнику државе, парламенту и влади. Мада се, у некој друкчијој опсервацији и ширем разумевању политичке елите, у њен састав могу уврстити и представници судске власти, као што то чини Калоева (Калоева Елена Борисовна).¹ Политичке елите у друштвима либералне демократије своју супстанцијалну енергију црпе из вишестраначких избора и компетенција стечених, пре свега, образовањем и талентом а не наследством, јер, како је указивао Јанг (Young Michael), „мало-помало аристократија по рођењу неприметно је прешла у аристократију по таленту“.² Због тога је образовање елите од велике важности, како за остваривање њихове друштвене улоге, тако и за процену њихових компетенција, вредносних ставова и других карак-

1 Калоева, Елена Борисовна: “Есть ли в Сербии элита?”, *Элиты в странах Восточной Европы : начало XXI века* (Сборник научных трудов), Москва 2009, 78-102, 78.

2 М. Young, *Rise of the Meritocracy*, према: К. Лаш, *Побуна елита*, Нови Сад 1996, 43.

теристика. У досадашњим изучавањима политичких елита мала пажња се поклањала образовању њихових припадника, углавном су разматрана питања њиховог социјалног порекла и друштвене репродукције, а у новије време и заступљеност жена у политичкој елити, као што то чине Јелалцај (Farida Jalalzai) и Крук (Mona Lena Krook).³ Зато је посебно занимљиво сагледати какав је образовни профил садашњих политичких елита, у којој мери су њихов образовни курикулум и политичко искуство коресподентни са новим политичким идејама и државним циљевима. Из тог контекста, овом анализом су обухваћени актуелни председници република Србије, Хрватске, Словеније, Македоније, Црне Горе и чланови Председништва Федерације Босне и Херцеговине; затим, актуелни састави парламената и влада ових држава.

Овај рад је сачињен на основу анализе релевантних показатеља презентованих на званичним интернет страницама поменутих установа. Тиме је истраживан ниво образовања, врста струке, друга знања и вештине, допунски облици образовања, као и политичко искуство припадника политичких елита. Затим, сагледаване су и године старости како би се кроз историјску призму образовног система утврдило кроз који су политички образац прошли у процесу политичке социјализације. Табеле у овом раду су формулисане по методологији Републичког завода за статистику Србије, а редослед држава је изложен према азбучном реду.

1. Председници држава

Председници држава су најизраженији део сваке политичке елите. Они представљају државу у земљи и иностранству, проглашавају законе, непосредно утичу на рад кључних политичких установа у држави (парламент, влада, војска), усмеравају свеукупну државну политику, дају одликовања, предлажу, постављају и опозивају функционере на најважнијим функцијама у држави, и тд. Председници у државама насталим из бивших република СФРЈ, бирају се на непосредним изборима тајним гласањем. А у случају Босне и

3 F. Jalalzai, M. L. Krook, "Beyond Hillary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide", *Internationale Political Science Review*, 31 (1) 2010, 5-21.

Херцеговине, бира се Председништво које се састоји од три члана, по нешто друкчијој процедури.⁴

Актуелни председници држава и чланови Председништва Федерације Босне и Херцеговине су у суштини млади и образовани људи. Просек њихове старости је 53,75 година. Сви имају високо образовање које су стекли на универзитетима у Југославији, дакле пре њеног распада. Међу њима, четворица су доктори наука и један има почасни докторат (на Хришћанском универзитету „Димитрие Кантемир“ у Букурешту – Борис Тадић).⁵ Према стручном образовању доминирају правници - њих петорица, затим један филолог, један филозоф и један психолог. А председник Републике Хрватске (Јосиповић) је поред Правног факултета, на коме је магистрирао и докторирао, завршио Музичку академију и написао око 50 музичких дела. Према занимању, пре ступања на функцију председника, четворица су имали веома запажене каријере универзитетских професора (Јосиповић, Силајдић, Турк, Иванов). Сви су они били ангажовани на страним универзитетима, учествовали у међународним научним пројектима или као експерти у међународним организацијама. Други су имали врло разнолике каријере у струци и политичка искуства у државним органима на различитим нивоима и у друштвено-политичким организацијама, још у време СФРЈ. Међу њима, двојица су, поред осталог, били и председници влада, четворица министри и један је био амбасадор. Поред образовања које су стекли у Југославији, њих шесторица имају и различите облике усавшавања у иностранству. Као

4 Председништво Федерације Босне и Херцеговине се састоји од три члана: једног Бошњака, једног Хрвата, који се бирају непосредно са територије Федерације, и једног Србина, који се бира непосредно са територије Републике Српске. Мандат чланова Председништва траје четири године. Чланови Председништва између себе именују једног члана за председавајућег и ротирају се на тој функцији сваких осам месеци. Након општих избора у октобру 2006. године, изабран је четврти сазив Председништва БиХ, који чине: Небојша Радмановић из Републике Српске, Жељко Комшић из реда хрватског народа и Харис Силајдић из реда бошњачког народа. На конституивној седници Председништва БиХ, одржаној 6. новембра 2006. године, за првог председавајућег Председништва БиХ изабран је Небојша Радмановић, а сада је на тој функцији, од марта 2010., Харис Силајдић (<http://www.predsjetnistvobih.ba/nadl/1/?cid=6,2,1,22.08.2010>).

5 <http://www.predsedik.rs/mwc/default.asp?c=101000&g=20060904141200&lng=cir&hs1=0,23.08.2010>.

битан чинилац у биографији истиче се и учешће у „домовинском рату“, а један од њих (Комшић) је и одликован „за војничко држање и показану храброст“.⁶

2. Чланови парламената

Парламент је највише законодавно и представничко тело у свим земљама либералне демократије. Он почива на темељним постулатима либералне демократије, као што су идеали слободе, правде, једнакости, равноправности и политичке конкуренције.⁷ Парламенти у државама насталим на просторима бивших република социјалистичке Југославије су у извесној мери различити, како по саставу и броју посланика, тако и по њиховој организацији. Сви они имају једнодомну структуру, осим Парламента Федерације Босне и Херцеговине који има дводомну парламентарну структуру.

1. Парламент Федерације Босне и Херцеговине састављен је из два дома: Представничког дома и Дома народа. Представнички дом се састоји од 98 заступника, који се бирају на непосредним изборима и тајним гласањем, на територији целе Федерације.⁸ Дом народа се састоји од 58 изасланика (делегата) од којих по 17 из реда сваког од конститутивних народа и седам делегата из реда осталих.⁹

Табела 1.
Чланови Парламента Федерације Босне и Херцеговине,
према школској спреми

	Доктори наука	Магистри и Специјалисти	Висока школа	Виша школа	Средња школа	Остало	Укупно
Представнички Дом	6	7	49	5	7	24	98
Дом Народа	1	6	31	5	9	6	58
Укупно	7	13	80	10	16	30	156

6 <http://www.predsjednistvobih.ba/biogr/?cid=8148,2,1>, 25.08.2010.

7 М. Н. Јовановић, *Изборни системи посткомунистичких држава*, Београд 2004, 15.

8 http://www.parlamentfbih.gov.ba/bos/predstavnicki_dom/index.html, 27.08.2010.

9 http://www.parlamentfbih.gov.ba/bos/dom_naroda/index.html, 27.08.2010.

Просек старости чланова Парламента у оба дома је 50,74 године, а за 25 изасланика нису дати биографски подаци. Већина изасланика је са високим образовањем, а међу њима има седам доктора наука, од којих су петоро професори универзитета и шест магистара; затим, 10 са вишом школом, 16 са средњом и за 30 изасланика није утврђен ниво образовања (Табела 1). А према струци, највише има инжењера (18), економиста (17) и лекара (17); а потом: правника (10), политиколога (6), филолога (3), педагога (3) и других.

2. Собрание Републике Македоније чини 120 посланика, од којих су два независни и 118 посланика из 18 политичких странака.¹⁰ Просек старости посланика је 44,03 године, а за њих четворо нису расположиви биографски подаци. Већина посланика има високо образовање, а међу њима има четири доктора наука, од којих су два професори универзитета и 13 магистара; затим, два са вишом школом, три са средњом и за четири посланика није утврђен ниво образовања (Табела 2). Према струци највише има правника (20), инжењера (19) и економиста (18); затим: лекара (9), филолога (5), педагога (4), професора физичке културе и спорта (4), историчара (4), политиколога (3), учитеља (3) и других.

3. Државни збор Републике Словеније чини 90 посланика, од којих су два независни, два представници националних мањина и 86 посланика из шест политичких странака.¹¹ Просек старости посланика је 52,99 година, а за једног, осим имена и презимена, не постоје други биографски подаци. Већина посланика има високо образовање, а међу њима има четири доктора наука, 13 магистара; затим, пет са вишом школом, осам са средњом и за 30 посланика није утврђен ниво образовања (Табела 2). Према струци највише има инжењера (15); затим: економиста (7), правника (6), новинара (5), лекара (4), техничара различитих струка (3) и других..

4. Народна скупштина Републике Србије састављена је од 250 посланика из 23 политичке странакe, као и једне

10 <http://www.sobranie.mk/?ItemID=389F3043E8580843B6CD7A4BCF90DD9F>, 28.08.2010.

11 <http://www.dz-rs.si/index.php?id=92>, 29.08.2010.

нестраначке личности.¹² Просек старости посланика је 46,59 година. Већина посланика има високо образовање, а међу њима има 15 доктора наука, од којих су 12 професори универзитета, осам магистара; затим, 13 са вишом школом, 22 са средњом и за 16 посланика није утврђен ниво образовања. (Табела 2). Према струци највише има правника (51), инжењера (38) и економиста (28); затим: техничара (17), лекара (15), политиколога (9), социолога (4) и других.

5. Хрватски Сабор броји 153 заступника, од којих су осам независни и 145 заступника из 11 политичких странака.¹³ Просек старости заступника је 51,45 година. Већина заступника има високо образовање, а међу њима има 23 доктора наука, од којих су 15 професори универзитета, 13 магистара; затим, 15 са вишом школом, 21 са средњом и један са основном школом (Табела 2). Према струци највише има правника (22), инжењера (21) и економиста (20); затим: лекара (11), политиколога (6), професора језика и књижевности (6), техничара (5) и других.

6. Скупштина Републике Црне Горе састављена је од 81 посланика из седам политичких странака и коалиција.¹⁴ Просек старости је 48,37 година, а за 17 посланика нису расположиви подаци о датуму и години рођења. Већина посланика има високо образовање, а међу њима има четири доктора наука, од којих су два професори универзитета, девет магистара; затим један са вишом школом, два са средњом и за четири посланика није утврђен ниво образовања (Табела 2). Према струци највише има правника (18), инжењера (16), економиста (12) и лекара (10), а потом и других.

12 <http://www.parlament.gov.rs/content/cir/sastav/stranke.asp>, 30.08.2010.

13 <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=1994>, 01.09.2010.

14 http://www.skupstina.me/index.php?strana=poslanici&menu_id=4, 01.09.2010.

Табела 2.
Чланови парламената, према школској спреми

Држава	Доктори наука	Магистри и специјалисти	Висока школа	Виша школа	Средња школа	Остало	Укупно
Босна и Херцеговина	7	13	80	10	16	30	156
Македонија	4	17	90	2	3	4	120
Словенија	4	13	30	5	8	30	90
Србија	15	16	168	13	22	16	250
Хрватска	23	17	76	15	21	1	153
Црна Гора	4	15	55	1	2	4	81
Укупно	57	91	499	46	72	85	850

У званичним интернет презентацијама парламената ових држава, посланици су представљени по различитој методологији и оскудној статистичкој обради. Најчешће се предност даје нивоу образовања и струци, а негде занимању из кога се не виде ниво образовања и струка (приватни предузетник, естрадни уметник, пензионер, туристички водич итд). Често се за неке посланике указује само на име, презиме и датум рођења, али понекада ни то, што је нарочито видљиво за посланике словеначког парламента.

У саставима многих парламената налазе се врло различити људи, по свим карактеристикама. По старосној структури има их од 25 до 80 година старости, где је најизразитија фреквенција старосне доби између 40 и 50 година. Најмлађи састав парламента има Македонија (44,03 године), а најстарији Словенија (52,99 године). Према образовном нивоу у свим парламентима доминирају људи са високим образовањем, међу којима су најзапаженији правници, економисти, инжењери различитих струка и лекари; а потом у мањем обиму су изражене и многе друге струке. То се може објаснити различитим мотивима политичких странака за кандидовање и избор људи са таквим струкама. За правнике и економисте се сматра да ће они најкомпетентније моћи да учествују у раду парламента и допринети реализацији страначких циљева и државних интереса. Док су мотиви за кандидовање инжењера и лекара сасвим друкчији, јер се ради, о стручњацима који су у свакодневном контакту са људима и имају велики утицај у локалним заједницама. Лекари традиционално уживају велико поверење у свим друштвима и странке их врло ра-

до кандидују на изборима. Такав је случај и са професорима универзитета и још неким занимањима која уживају велики друштвени углед. А када су у питању инжењери, занимљиво је да међу њима доминирају пољопривредни и машински инжењери, који су били директори успешних друштвених фирми и људи од угледа и значајног утицаја у одређеним срединама. Друштвени статус ових професија и лични углед појединих људи политичке странке користе за појачавање свог угледа и утицаја у изборним кампањама како би оствариле што бољи изборни резултат. Такође, треба имати у виду и „да је политичка активност веома значајан канал вертикалне покретљивости“,¹⁵ тако да је сасвим и разумљива мотивација многих људи, без обзира на струку и ниво образовања, да се баве политиком.

Поред тога, саставе неких парламената карактеришу врло различити људи, од истакнутих политичара још из СФРЈ,¹⁶ познатих опозиционара социјалистичком режиму,¹⁷ људи који су учествовали у студентским протестима и били активисти у подмлатку многих партија током деведесетих, оних који су учествовали у рату и одликовани за ратне заслуге, до људи који су процесуирани пред судовима за ратне злочине (Бранимир Главаш у Хрватској). Мотиви и разлози за кандидовање и избор ових људи леже вероватно у потреби ревалоризације одређених политичких вредности, идеја и циљева, компензацији за одређене заслуге, као и задовољавања интереса неких друштвених група. Такође, треба имати у виду да је у саставима многих парламената заступљен велики број пензионера, што је израз тенденције старења становништва али уједно и погоршавања социјалног положаја те групације у многим државама, па се зато она политички организује у сопствене странке и учествује у решавању свог статуса.

15 S. Miladinović, *Elite raspada*, Beograd 2009, 126.

16 Нијаз Дураковић, последњи председник Централног комитета СК БиХ, Миран Потрч, председник Савеза синдиката Југославије из раних осамдесетих, који је сада и потпредседник словеначког парламента, као и други мање познати.

17 Владимир Шекс у Хрватској, Јанез Јанша у Словенији, Драгољуб Мићуновић у Србији и тд.

3. Чланови влада

За разлику од парламената, који су представничка тела и уједно резултат утакмице различитих политичких идеја и интереса, владе представљају извршну власт и претпоставља се да су тако профилисане да могу компетентно да реализују политику парламента и задовоље друштвене потребе и интересе грађана у свакодневном животу. Међутим, треба имати у виду да је и састав сваке владе одраз изборних резултата на парламентарним изборима и постигнутим коалицијама које су оствариле већину у парламенту. И не само то. Владе су оптерећене различитим ванинституционалним интересима и притисцима. У сваком случају, компетентност овог дела политичке елите је услов без кога се тешко може замислити њено функционисање. А како то изгледа у саставима влада држава насталих из бивших република социјалистичке Југославије?

1. Владу Федерације Босне и Херцеговине чине председник, два заменика председника и 14 министара.¹⁸ Просек старости чланова Владе је 52,81 година. За једног министра нису доступни никакви подаци. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има два доктора наука, три магистра и један лекар специјалиста (Табела 3). Према струци највише има инжењера (6); затим: правника (3), економиста (2), лекара (2) и по један професор књижевности, математичар и професор спорта и физичког васпитања. Међу члановима Владе тројица њих говоре енглески језик, двојица су били на стручним усавршавањима у иностранству и сви имају искуства у раду на врло различитим професионалним и политичким функцијама на свим нивоима. Многи од њих су били директори фирми, имали функције у локалној самоуправи и политичким странкама. Затим, један је био амбасадор БиХ и двојица министри у ранијим сазивима Владе а један и потпредседник Владе. Такође, значајан податак у биографијама министара истиче се учешће у „Армији БиХ“ или у „Домовинском рату“, тако да је њих петоро указало на то.

18 <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sastav%20vlade/index.php>, 04.09.2010.

2. Владу Републике Македоније чине председник, четири заменика председника, и 17 министара.¹⁹ Просек старости чланова Владе је 41,4 година. За два министра не постоје подаци о години и месту рођења. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има два доктора наука, пет магистара и један лекар специјалиста (Табела 3). Према струци највише има економиста (7) и правника (6); затим: инжењера (4), лекара (2) и по један филолог, социолог и информатичар. Међу члановима Владе петнаест њих говори енглески језик, а многи говоре још по неки језик међу којима су најзаступљенији немачки и грчки, као и језици словенских народа на Балкану. Четири члана Владе су студирала у иностранству, тројица на универзитетима у САД и један у Бугарској. А на стручном усавршавању у иностранству било је једанаест чланова Владе (три у САД, три у Енглеској, три у Немачкој, један у Швајцарској и један у седишту НАТО пакта у Бриселу). Многи чланови Владе имају радно искуство у различитим државним органима и телима, нарочито у међународним организацијама и асоцијацијама, као и на различитим међународним пројектима. А неки од њих имали су значајне функције у политичким странкама и у државним органима Македоније, док је веома мали број њих радио у привреди.

3. Владу Републике Словеније чине председник и 18 министара.²⁰ Просек старости је 50,57 година. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има осам доктора наука и три магистара (Табела 3). Према струци највише има правника (5), а потом: политиколога (3), социолога (2), економиста (2), инжењера (2) и по један лингвиста, новинар, лекар, ветеринар и физичар. За два члана Владе постоје подаци да говоре енглески и још по неки језик, али се посредно на основу података о њиховом раду у међународним организацијама и дипломатској служби може закључити да већина њих говори енглески и још по неки страни језик. Осим за два члана Владе, нема података о њиховом стручном усавршавању у иностранству. Многи чланови Владе имају радно искуство у различитим државним органима и телима на

19 <http://www.vlada.mk/?q=node/40>, 04.09.2010.

20 http://www.vlada.si/si/o_vladi/kdo_je_kdo/, 05.09.2010.

свим нивоима, нарочито у међународним организацијама и асоцијацијама, а неки од њих су имали значајне функције у политичким странкама и у државним органима Словеније и Југославије, а неколико њих има и врло успешне каријере универзитетских професора.

4. Владу Републике Србије чине председник, генерални секретар, четири потпредседника и 22 министра.²¹ Просек старости чланова Владе је 48,81 година. За једног члана Владе недостају подаци о датуму рођења. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има осам доктора наука, седам магистара, један лекар специјалиста и један правник специјалиста (Табела 3). Према струци највише има инжењера (7) и економиста (6), а потом: правника (4), политиколога (3), лекара (3) и по један физичар, филолог, редитељ, филозоф и стоматолог. Од 28 чланова Владе, њих 17 говори енглески и још по неки језик, најчешће руски, немачки и француски. Троје је студирало у иностранству, петоро их се усавршавало и троје је радило извесно време, сви у западноевропским земљама или у САД.

Многи чланови Владе имају радно искуство у различитим државним установама, међународним организацијама и асоцијацијама, а неки од њих су имали значајне функције у политичким странкама и у државним органима. Међутим, детаљнијим увидом може се запазити да неки министри имају неконзистентно образовање и воде министарства за која немају препознатљивих компетенција. Ево неколико изразитих примера: а) један министар је дипломирао теоријску физику, магистрирао из области државне администрације, има радног искуства као финансијски аналитичар у немачким и британским банкама, а води ресор спољних послова; б) други министар, дипломирала је на Филолошком факултету југословенску књижевност, завршила курс на Харварду Лидери у развоју, била помоћник министра одбране, а у садашњем саставу Владе води ресор за омладину и спорт; в) трећи министар, један од лидера студентских протеста 1996/97, завршио је Медицински факултет и специјализацију ортопедске хирургије и трауматологије, сада похађа мастер студије на Факултету за економију, финансије и администрацију, а води

21 <http://www.srbija.gov.rs/vlada/sastav.php>, 05.09.2010.

ресор животне средине и просторног планирања.²² Оваква расподела ресора импресивна је и за Радоја Домановића.²³ Затим, још један већи парадокс, уколико није потез неке тајне дипломатије, у овој влади актуелни министар за Косово и Метохију, био је министар за пољопривреду у сецесионистичкој влади косовских привремених институција у раздобљу од 2002. до 2004. године.²⁴ Та влада је имала циљ успостављање независне државе Косово на територији Републике Србије, у чему је знатно и успела, а друга влада, у којој се он сада налази, да сачува Косово и Метохију у државном саставу Републике Србије, што јој тешко полази за руком. За чије се интересе овај министар стварно бори тешко је сагледати са неког разумног становишта.

5. Владу Републике Хрватске чине председник, пет потпредседника, 15 министара и секретар (тајник) Владе.²⁵ Просек старости чланова Владе је 53,55 година. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има два доктора наука и три магистра (Табела 3). По струци највише има инжењера (7) и правника (5), а потом: политиколога (2) и по један економиста, филолог, лекар, историчар, дефектолог, музеолог и ветеринар. А један министар је завршио два факултета: Грађевински и Факултет политичких знаности. Од 22 члана Владе, њих 11 говори енглески и још по неки језик, најчешће немачки и италијански. Двоје се усавршавало у иностранству (Аустрија, Украјина, Грчка). Сви чланови владе имају врло богато политичко искуство у раду на различитим нивоима државне управе у Хрватској, а неки имају и значајне политичке функције у странкама. Поред тога, петорица су учествовали у „домовинском рату“ и имају висока ратна признања и одликовања, што се нарочито указује у биографијама.

6. Владу Републике Црне Горе чине председник, три потпредседника, генерални секретар, 16 министара и секретар Секретаријата за законодавство.²⁶ Просек старости чла-

22 <http://www.srbija.gov.rs/vlada/ministri.php#67125>, 05.09.2010.

23 Упоредити: Р. Домановић, „Страдија”, *Одабране приповетке*, Београд 1949, 174-234 (и друга издања).

24 <http://www.srbija.gov.rs/vlada/ministri.php#67115>, 05.09.2010.

25 http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/o_vladi_rh, 06.09.2010..

26 <http://www.gov.me/naslovna/sastav-vlade>, 06.09.2010.

нова Владе је 46,00 година, а за једног министра нема информација о датуму рођења. Сви чланови Владе имају завршен факултет, а међу њима има пет доктора наука, два магистра и један лекар специјалиста (Табела 3). Према струци највише има правника (6), економиста (5), инжењера (5) и лекара (2); а потом, по један: политиколог, филолог, редитељ и професор математике. Од 22 члана Владе, њих петоро говори енглески и још по неки језик, најчешће руски и француски. Троје се усавршавало у иностранству (Аустрија, САД, Велика Британија, Немачка). Већина министара има велико политичко искуство у раду на различитим нивоима државне управе у Црној Гори, Државној заједници Србије и Црне Горе, СР Југославији, а неки и у СФРЈ. Многи министри имају уједно и значајне политичке функције у политичким странкама.

Табела 3. Чланови влада, према школској спреми

Држава	Доктори наука	Магистри и специјалисти	Висока школа	Виша школа	Средња школа	Остало	Укупно
Босна и Херцеговина	2	4	10	0	0	1	17
Македонија	2	6	14	0	0	0	22
Словенија	8	3	8	0	0	0	19
Србија	8	9	11	0	0	0	28
Хрватска	2	3	17	0	0	0	22
Црна Гора	5	3	14	0	0	0	22
Укупно	27	28	74	0	0	1	130

Основна запажања из анализе образовног профила чланова влада у Босни и Херцеговини, Македонији, Словенији, Србији, Хрватској и Црној Гори могу се сажети у мноштво различитих оцена. Међутим, овом приликом се указује само на неке, најрелевантније. Образовање чланова влада је на високом нивоу, јер ни у једној влади не постоји неки њен члан који има образовање испод нивоа факултета. Највећи број њих се школовало у својим земљама, а многи су се стручно или политички усавршавали у иностранству. Најпре, то су професори универзитета који су били ангажовани на различитим универзитетима и научним установама у свету. Затим, ту су и многи млади људи, који су се усавршавали углавном за политичко деловање, најчешће у САД, Великој Британији и Немачкој. Они су у време распада Југославије били по-

литички активни у студентским организацијама и њиховим протестима, политичким странкама или невладиним организацијама. Највише је таквих људи у Влади Македоније (11 од 22). А у владама Словеније и Хрватске нико. С друге стране, старији чланови свих влада имају велико политичко искуство у државним органима на различитим нивоима и у политичким странкама, а неки су то искуство стекли и у Југославији, мада се на то у биографијама врло штуро указује, нарочито не активност у Савезу комуниста или другим друштвено-политичким организацијама. Многи чланови влада Србије и Црне Горе имали су значајне функције у органима и телима заједничке државе (СР Југославија, Државна заједница Србије и Црне Горе). Затим, неки имају радног и политичког искуства у међународним организацијама и асоцијацијама, дипломатској служби, а многи су били посланици у парламентима, министри а неки и потпредседници влада у ранијим саставима. У биографијама чланова влада Босне и Херцеговине и Хрватске веома значајна пажња се придаје учешћу у „домовинском рату“, где се истичу улоге, формацијске дужности и чиновни, као и одликовања која су им додељена.

Стручно образовање код многих министара није коресподентно са пословима у министарствима која воде. У многим владама веома су заступљени инжењери различитих струка и припадници других професија који објективно у свом образовном курикулуму имају врло мало знања о политичком систему и функционисању државе, а још мање о пословима који су у сваком министарству специфичне природе. С друге стране, многи од њих имају дугогодишње политичко и организационо искуство у различитим фирмама, државним установама и дипломатији, а неки од њих никада нису ни радили у струци, јер су одувек били државни или партијски чиновници и функционери тако да су временом постали „специјалисти опште политичке праксе“, употребљиви за сва министарства и све прилике. Несклад између стручног образовања, као и других касније стечених знања, организационо политичких, управљачких и других релевантних способности, са пословима министра у одређеном министарству, најизраженији је у ресорним министарствима за одбрану, полицију, образовање и науку. У министарствима одбране - у Македонији, министар је машински инжењер, који нема ни-

каквих препознатљивих компетенција за то место;²⁷ у Србији, министар је машински инжењер који има диплому неког курса из САД о спровођењу закона, као и још неких курсева и радног искуства саветника у Министарству одбране;²⁸ у Хрватској, министар је електротехнички инжењер, који је до 2001. године радио у привреди, а потом био партијски функционер на различитим нивоима, градоначелник Карловца и „министар gospodarства, рада и подузетништва“;²⁹ у Црној Гори, министар је правник са богатим политичким искуством на различитим функцијама у партији и држави, али и у спортским организацијама (председник Стрељачког савеза Југославије и председник Црногорског олимпијског комитета). У министарствима полиције - у Македонији, министар је тридесетпетогодишња правница која је магистрирала у области нормативних ризика у страним инвестицијама на University of Kent, Canterbury у Великој Британији;³⁰ у Словенији, министар је тридесетседмогодишња правница која је пре министарске функције била партијски службеник; у Црној Гори, министар је грађевински инжењер, који има велико политичко искуство у континуитету, још од СФРЈ као члан Председништва Савеза социјалистичке омладине Југославије до потпредседника Социјалдемократске партије Црне Горе, затим био је и на многим државним функцијама, од делегата у СО Даниловград до посланика у Скупштини Црне Горе. У ресорним министарствима за образовање и науку - у Босни и Херцеговини, министар је професорка математике у гимназији; у Македонији, министар је тридесетогодишњи правник, који је похађао неки летњи семинар (Летен интензивен семинар во организација на Европскиот универзитет од Бриж) са врло скромним радним искуством;³¹ у Црној Гори, министар је дипломирани правник са богатом политичком каријером, дугогодишњи министар у различитим ресорима и функционер у Фудбалском савезу Црне Горе.³²

27 <http://www.vlada.mk/?q=node/739>, 04.09.2010.

28 <http://www.srbija.gov.rs/vlada/ministri.php#67115>, 05.09.2010.

29 http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/o_vladi_rh/clanovi_vlade/branko_vukelic, 06.09.2010.

30 <http://www.vlada.mk/?q=node/730>, 04.09.2010.

31 <http://www.vlada.mk/?q=node/3426>, 04.09.2010.

32 <http://www.mbezportf.gov.me/ministar/ministar>, 06.09.2010.

Основно питање које се овде намеће јесте зашто се у овим и другим министарствима не постављају компетентнији људи, којих сигурно има у свакој од ових држава. Овде се не ради о меритократском захтеву апсолутне компетентности, већ о потреби да се сложени послови државне управе обављају што ефикасније и рационалније. Одречан одговор се тешко може дати, али је сасвим сигурно да је састав сваке владе одраз резултата на парламентарним изборима и постигнутим коалицијама које су оствариле већину у парламенту, што им омогућава да формирају владу, тако да им коалициони споразум намеће мноштво ограничења и компромиса. Поред тога, треба имати у виду да многе партије, нарочито оне моћне које постижу добре резултате у изборима и учествују у власти, имају своје функционере и друге људе чије амбиције треба задовољити приликом формирања владе, независно од њихових стварних компетенција. Затим, ту је присутан и утицај многих и веома разноврсних интересних група, од оних које финансирају партије, преко невладиних организација, економских монополиста и картела,³³ до 'међународног фактора, који имају своје интересе у влади и настоје да их остваре и осигурају инсталирањем „својих људи“. И на крају, не треба занемарити чињеницу да се у саставу многих влада намерно укључују некомпетенти и послушни људи како би се са њима могло лакше манипулисати. Све је то одраз великог сиромаштва и политичке конфузије посткомунистичких друштава у процесима транзиције; али, с друге стране, и одлика марионетске природе политичких елита у државама насталим у процесу разбијања Југославије.

Уместо закључка:

Рам за образовни профил политичких елита

Политичке елите у државама насталим из бивших република СФРЈ конституисале су се у врло сложеним условима, које карактеришу противречни друштвено-политички процеси - с једне стране, глобализација у свим областима друштвеног живота (економија, култура, политика) и све слабија улога националних држава; и с друге стране, агре-

33 С. Антонић, *Елита, грађанство и слаба држава*, Београд 2006, 31-39.

сивна промоција национализма и вођење ратова за националне државе.

Већина припадника политичких елита се школовало у Југославији, у миљеу социјалистичких, самоуправних и комунистичких идејно-политичких вредности. У њиховом образовном курикулуму, поред стручног образовања, била су садржана и знања програмирана за живот и рад у социјалистичком друштву, за културне обрасце који су у функцији кохезије тог друштва и политичку лојалност и културу која је њему примерена. Али, то друштво је девастирано и преобраћено у неолибералистичко друштво, за које већина припадника елита има углавном фрагментарну и закаслелу политичку социјализацију, без обзира на то што су многи од њих учествовали у тим променама или, као што је случај са млађим људима, били на разним политичким едукацијама у иностранству или су се тамо школовали. У структури политичког разумевања, код већине припадника актуелних политичких елита, доминира свест која је настала под утицајем несагласних и искључивих типова политичке лојалности (социјализам - капитализам; самоуправљање - вишестраначка демократија; социјална правда и сигурност - шпекулативно богаћење и сиромаштво; вишенационална држава - национална држава; братство и јединство - национализам и глобализам; несврстаност и независност - зависност од „међународне заједнице“).

Формирање нових држава на просторима бивше Југославије и преваленција нових политичких вредности и циљева, утицало је и на политичку ресоцијализацију елита и маса, односно такву социјализацију која трансформише политичку културу у складу са новим политичким искуством различитим од претходног и преноси је са старих на нове политичке саставе. „Под условом изузетних промена или специјалних случајева, као што је рађање нове политичке заједнице, можемо рећи да се у процесу политичке социјализације креира нова политичка култура која раније није постојала“.³⁴

Образовни профил садашњих политичких елита, или „скица за портрет“³⁵, како то каже Љикошкина (Љикошина Лариса Семеновна),³⁵ могао би се у свим државама насталим

34 P. Kenneth and R. E. Dawson, *Political Socialization*, Boston 1969, 27.

35 Л. С. Љикошина, „Польская политическая элита: Штрихи к потре-

из Југославије одредити, са одређеним осцилацијама, углавном као каста претежно високообразованих људи са значајним политичким искуством и допунским едукативним садржајима различитих идејних и политичких концепција; са фрагментарним знањима о друштву, култури, економији, политици и међународним односима. Такве елите су више оптерећене стереотипима о прошлости и садашње нужности, него што имају визију државних циљева и начина како да се они остваре. Оне су интересно конституисане и менаџерски опредељене, зато имају слабе осећаје за политичку лојалност и потребу за изградњу политичке кохезије, што је основ сваке политичке заједнице, а државе највише. Али зато имају велику снисходљивост према „међународном фактору“ и осећај за „мултикултурализам“,³⁶ па се такав политички образац све више усађује и у целокупан образовни систем.³⁷ Образовни профил елита и њихово политичко искуство, колико год изгледа да ће све теже бити коресподентни са новим политичким идејама и државним циљевима, треба имати у виду да је та елита прилично витална (лако се прилагођава новим ситуацијама) и укључује младе људе „који жуде да се учлане у нову, церебралну аристократију“.³⁸ А њих узима углавном из невладиног сектора и нових регрутних центара (Центар за политичку изузетност, Лидери у развоју, итд). Та нова енергија елита тежи да буде саставни део долазеће глобалне елите или „суперкласе“, како то квалификује Роткоф (David Rothkopf).³⁹ Међутим, с друге стране свакако не треба занемарити ни све већи политички утицај озбиљних младих људи, образованих и креативних, који развијају критичку мисао и немају идеолошких хипотека. Они сигурно нису „деца цвећа“, али јесу весници једног сасвим другог света, носиоци друкчијих идеја и друштвених вредности.

ту”, *Элиты в странах Восточной Европы : начало XXI века* (Сборник научных трудов), Москва 2009, 32-52.

36 “Патриотизам свакако не заузима неко високо место у њиховој лествици. Са друге стране, ‘мултикултурализам’ им савршено одговара својом представом пријатног имиџа, глобалног базара...” (К. Лаш, Побуна елита, Нови Сад 1996, 11).

37 J. Bazić, “Gradansko vaspitanje i gradansko društvo”, *Pedagogija*, LXIV, 3, 2009, 397-405.

38 К. Лаш, Исто.

39 D. Rothkopf, *Superclass : the global power elite and the world they are making*, New York 2008, 296-323.

Литература

- Антонић, Слободан 2006: Елита, грађанство и слаба држава : Србија после 2000 (Београд: *Службени гласник*)
- Bazić, Jovan 2009: "Građansko vaspitanje i građansko društvo", *Pedagogija*, LXIV, 3
- Jalalzai, Farida and Mona Lena Krook 2010: "Beyond Hillary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide", *Internationale Political Science Review*, 31 (1) 2010, 5-21.
- Јовановић, Милан Н. 2004: Изборни системи посткомунистичких држава (Београд: *Службени лист СЦГ*, Факултет политичких наука, Институт за политичке студије)
- Калоева, Елена Борисовна 2009: "Есть ли в Сербии элита?", *Элиты в странах Восточной Европы : начало XXI века* /Сборник научных трудов / (Москва: ИНИОН РАН), 78-102.
- Lazić, Mladen 2006: "Changes in the Recruitment Patterns of the Economic and Political Elites in Serbia = Promene regrutacijskih obrazaca ekonomske i političke elite u Srbiji", *Sociologija*, Vol. 48, no. 2 (2006), 97-112.
- Лаш, Кристофер 1996: *Побуна елита и издаја демократије* (Нови Сад: Светови)
- Лыкошина, Лариса Семеновна 2009: "Польская политическая элита: Штрихи к портрету", *Элиты в странах Восточной Европы : начало XXI века* /Сборник научных трудов / (Москва : ИНИОН РАН), 32-52.
- Miladinović, Slobodan 2009: *Elite raspada*, Beograd, Službeni glasnik.
- Mils, Rajt S. 1998: *Elita vlasti*, Beograd, Plato.
- Prewitt, Kenneth and Richard E. Dawson 1969: *Political Socialization*, Boston, Little Brown.
- Rothkopf, David 2008: *Superclass : the global power elite and the world they are making* (New York: Farrar, Straus and Giroux)

Jovan Bazić

*POLITICAL ELITES IN THE COUNTRIES
FORMED FROM THE FORMER YUGOSLAV
REPUBLICS - AN EDUCATIONAL PROFILE*

Summary

This paper is a comparative analysis of the institutional structure of political elites in the countries of the former Yugoslav republics. This analysis includes the incumbent presidents, Members of Parliament and Cabinet Ministers of these countries. The main objective of this paper is to determine the educational level, type and character of political elites. Special attention is given to the Cabinet Members because the basic assumption is that their educational profile should make them most qualified for their positions in governance. Having all the above mentioned in mind, this analysis comes to two significant conclusions. The first is that there are many Cabinet Members whose education and work experience are not in any functional way connected to their positions in the Cabinet. The second is that a significant part of the Cabinets consists of highly educated young people who received their education during the disintegration of Yugoslavia and creation of their new independent countries. Many of these young Cabinet Members went abroad for specialization in their chosen field of study as well as to complete different courses of political training. Further consideration of their training and policies they represent may lead to answers to different political issues.

Key words: political elites, education, the former Yugoslav republics